

Una entrevista amb E. P. Thompson*

per Michael Merrill

Aquesta entrevista amb E. P. Thompson va tenir lloc en març de 1976, a la ciutat de Nova York. Ell hi vivia durant la primavera mentre feia de professor visitant d'història a la Rutgers University a Nova Jersey. El semestre anterior havia ocupat una plaça similar a la Universitat de Pittsburgh. L'entrevistador fou Michael Merrill, membre fundador de la MARHO i del MARHO Forum Committee, i, actualment, membre amb dedicació plena de l'Institute for Labor Education and Research a Nova York. Les polèmiques de Thompson amb Perry Anderson i Leszek Kolakowski, les quals són esmentades al text, es poden trobar al «Socialist Register», editat per Ralph Miliband i John Saville, en 1965 i 1973, respectivament. La resposta d'Anderson és a la «New Left Review», núm. 35 (gener-febrer de 1966), i la de Kolakowski al «Socialist Register 1974». Les notes a peu de plana de la Carta oberta a Leszek Kolakowski de Thompson contenen referències a la majoria dels primers articles polítics que, ho diu més avall, espera reeditar en un futur pròxim. William Morris: from Romantic to Revolutionary ha estat reeditat recentment per Merlin Press a Anglaterra. Whigs and Hunters i, naturalment, The Making of the English Working Class es troben als llibres de butxaca de Vintage Books (de l'últim n'hi ha versió castellana publicada per Laia, Barcelona).

* * *

P: En quines circumstàncies fou escrita *The Making of the English Working Class* (MEWC)? Fou escrita amb fins o intencions polítiques immediates, com a una intervenció, lleugerament velada, a l'escena política corrent, o va sorgir d'altres preocupacions vostres?

R: Les mediacions entre qualsevol treball intel·lectual o artístic i l'experiència i participació d'un hom en la societat no són mai d'u a u; no són mai directes. Vull dir, cap pintor no pot pintar la seva experiència política com a *tal*, i si intenta fer-ho, aleshores pinta un pòster, que potser tindrà valor *com a* pòster.

MEWC sorgí indubtablement d'una polèmica teòrica de dues vessants. D'una banda, no podia haver estat escrita sense la disciplina extremament ferma, intel·lectualment molt ben basada, de la història econòmica que ha estat (amb

* Publicada a «Radical History Review» (agost de 1977) i reproduïda aquí per cortesia de MARHO (Mid-Atlantic Radical Historians Organization, fundada el 1972 amb la finalitat de constituir un àmbit per a la discussió de perspectives noves en l'estudi i l'ensenyament de la història. Integrada per grups que treballen a Nova York, Boston i Providence, organitza activitats de diversa mena, des de la celebració de fòrums i d'una conferència general anual fins a l'edició de la «Radical History Review»).

excepcions notables) una tradició contínua des d'Adam Smith i els economistes polítics ortodoxos fins avui dia. És una tradició molt contaminada per la ideologia capitalista. Per tant, en un sentit, escriure la història social d'aquest període requereix polemitzar amb aquesta tradició. Per altra banda, era una polèmica contra sumàries notacions economicistes del marxisme, que havien estat exposades de forma patent en les discussions entorn, dins i fora del moviment comunista, des del 1956 fins la creació de la nova esquerra. En aquesta tradició, la noció, molt simplificada, de la creació de la classe obrera era la d'un procés determinat: energia del vapor + el sistema fabril = la classe obrera. Una mena de carn de canó, els camperols «abocats cap a les fàbriques», era llavors convertida en una determinada quantitat de proletaris amb consciència de classe. Vaig polemitzar amb aquesta noció amb la intenció de mostrar la consciència plebeia existent refractada per experiències noves en l'existència social, experiències que foren elaborades per la gent en l'esfera cultural, donant origen així a una consciència transformada. En aquest sentit, les qüestions proposades i part del material teòric que venia a contestar-les sorgien d'aquell precís moment ideològic.

P: Quina audiència teníeu present, quan l'escrivíreu?

R: No era un llibre escrit per al públic acadèmic. El meu treball durant molts d'anys havia estat com a tutor en l'educació d'adults, donant classes al vespre a gent obrera, sindicalistes, oficinistes, professors, etc. L'audiència era aquesta: i també l'audiència de l'esquerra, del moviment obrer i de la nova esquerra. Jo pensava en aquesta mena de lector quan vaig escriure el llibre, com és prou evident en les meves actituds força irreverents envers les convencions acadèmiques. Després he esdevingut una mica més inhibit, senzillament perquè, tot i que el llibre fou rebut molt generosament en alguns cercles acadèmics, també ha estat objecte d'atacs molt durs, especialment a la Gran Bretanya. Per a respondre'ls he hagut d'afinar al meu bagatge erudit. Quan de sobte t'adones que la professió majoritàriament conservadora et té l'ull a sobre, has d'estar molt segur que les teves afirmacions són acurades, precises i ben documentades. Això pot representar una certa inhibició.

P: Aquesta cura de la qual parleu és evident a *Whigs and Hunters*. Emperò la irreverència a MEWC era probablement la cosa més atractiva del llibre per a molts d'acadèmics. Era una infusió d'energia que convenia a tots plegats, i hom veu referències contínues en la literatura acadèmica a la diferència que marcà.

R: Sí, però parlem-ne, de *Whigs and Hunters*. El llibre no és tan formal i reverent com pot semblar. A la primera meitat, sí, sembla acadèmic i quasi d'antiquari, en part a causa de la natura del material a partir del qual és reconstruïda una part perduda de les relacions socials. I havia d'ésser fet a pinzellades menudes. Però encara és un llibre irreverent. La tradició dominant de la historiografia sobre el segle XVIII és fermament atrinxerada i pràcticament no ha estat desafiada en les seves línies generals durant molt de temps. És una armada que no pot ésser bandejada per un tret de mosquet foguer des d'una canoa. Calia fer-hi front en la seva pròpia salsa: i «Namieritzar» els interessos dels *foresters* i els *yeomen* en lloc dels dels *pars* i la *gentry*. De tota manera els lectors deci-

diran si el llibre ha reeixit o no. Però és escrit d'alguna manera dins d'un debat historiogràfic anglès que pot no ésser completament evident per al lector americà.

P: Bé, també és un llibre turbulent a la darrera secció.

R: S'amplia. És com una colla de petits corrents que esdevenen un riu que corre força més de pressa al final.

P: Pensava en dues coses quan he fet la pregunta d'abans. Una, la vostra descripció de Morris i la seva relació, que era de pur divertiment, amb la seva poesia, i les seves fantasies utòpiques i històriques; eren coses que feia simplement per al seu propi gaudi, i per l'entreteniment que pogués trobar-hi la gent que les llegís. D'altra banda, la història té una importància que va més enllà del seu valor plaent. En un punt del llibre de Morris vós creieu que el seu estudi dels contes islandesos, i de la cultura de la gent pobra de la Islàndia del segle dotze, són d'una importància decisiva per a la conversió de Morris en un socialista revolucionari. El seu estudi històric li donà una base des d'on jutjar la seva pròpia època, etc. Quina d'aquestes dues actituds vers la cultura és la predominant en els vostres escrits històrics? Escriviu història perquè és divertida? O teniu majors intencions polítiques, d'on l'aprofundiment d'una cultura radical i la recuperació de les tradicions revolucionàries perdudes és un moment important en el foment d'aqueixes tradicions en el present?

R: És clar, això no cal ni preguntar-ho, em sembla. L'única cosa que cal dir és que aquest tipus de preguntes són fetes a voltes per persones ben diferents de vós, i que tenen aqueixa noció pomposa i pretenciosa que ells són *vertaders* historiadors perquè no han pres cap compromís. Si aleshores els dieu, «és clar», se suposa que no sou un historiador, sinó una altra cosa —un propagandista. A la inversa, jo crec que una quantitat immensa de la historiografia actual, i certament a la Gran Bretanya, ha vist la societat amb les expectatives, l'autoimatge i l'apologètica de la classe dirigent: «la propaganda dels vencedors». Per tant, reivindicar una història alternativa implica sovint polemitzar amb la ideologia establerta.

La segona cosa és que —novament— algú altre pot fer aquesta pregunta, volent fer-vos-hi caure tot dient, «molt bé; *tota* història és ideologia, tant de dretes com d'esquerres». No hi estic pas d'acord. Una cosa és procurar apropar-se als problemes objectius i molt complexos del procés històric (això és el que feia Marx, també). Això implica una disciplina precisa que imposi un distanciament i una objectivització —adonant-se de les pròpies predisposicions, adonant-se de les qüestions que hom pregunta— i en una gran part de l'obra d'un mateix com a historiador, hom procura, o bé fer evident la intromissió de les actituds i les valoracions pròpies, si hi són, o mantenir-les a distància i impedir que hi siguin. Altrament, hom suposa que el procés històric no presenta cap problema que les actituds que hom ja té no puguin donar-hi resposta. I això no és cert. De fet hom s'apropa a un procés que revela, sota l'examen històric, el seu propi caràcter i els seus propis problemes. Només en aquest sentit s'hi pot aprendre. Això no vol dir que a un cert nivell no sigui possible fer un judici *sobre* aqueix procés, però ja és una segona classe d'activitat. No demano, de cap manera,

excuses per haver fet uns judicis semblants. Però espero que quedi clar que quan jo examino una qüestió com la disciplina laboral, o com el ritual popular al segle divuit, no hi estic aportant una sèrie completa d'actituds ja fixades. Estic mantenint-ho a distància i procurant examinar-ho en els seus propis termes i dins del seu camp de relacions. Havent fet això, aleshores, si es vol, es pot fer un comentari. Perquè es pot voler avaluar el sentit *per a nosaltres* d'aqueix procés. El sentit no hi és, al procés; el sentit és en què en fem nosaltres, del procés.

R: Va reeixir? Marcà una diferència? Al final de *Whigs and Hunters* vós mateix us hi fiquieu, força sorprenentment, fins el punt que us demaneu si el que féu us fa fer o no un anacronisme. ¿Què importa que John Huntridge, l'obscur fondista, pugui parlar-nos sobre la *Black Act* com a resultat dels vostres esforços? ¿És aquesta mena d'intrusió un signe de la vostra sensació que malgrat tots els vostres esforços, MEWC no fou escoltada, que les vostres esperances sobre la producció historiogràfica hagin esdevingut menys justificables, o hi ha alguna cosa més?

R: No, no. Em dec haver expressat poc clarament. La qüestió que jo plantejava és que, pròpiament, hi ha una perspectiva disminuïda en la qual les realitzacions d'aquest moment concret de la cultura occidental poden ésser considerades. Clarament, al segle dinou, i fins i tot en la meua joventut, les escoles històriques de la Gran Bretanya i d'Amèrica eren representades per gent que mai no havia dubtat que la seva història era la història més notable del món. Però si vius en una illa post-imperial, que en els termes convencionals de l'economia capitalista està decaient ràpidament, i si ets conscient del futur, en el qual les nacions emergents demanaran no tan sols una major presència en el món, sinó també una major presència en el coneixement històric, ells ho capgiraran, i aleshores demanaran ¿què significa aquesta cultura peculiar del constitucionalisme anglo-saxó del Setcents? ¿No serà de fet més important que Anglaterra fos compromesa profundament amb el tràfic d'esclaus? ¿O que la East India Company estava amassant la seva fortuna i estenent el seu territori a l'Índia? ¿No són aqueixes les coses importants que cal que el món conegui d'Anglaterra, i no si té rites constitucionals particulars? És una de les preguntes que em faig.

L'altra qüestió respon, potser, a una certa visió de l'escola dels *Annales* com a vegades se l'apropien i interpreten els historiadors conservadors, que parlen de la *longue durée* i aleshores diuen que, realment, l'única cosa seriosa que concierneix l'historiador són les formacions materials i demogràfiques a llarg terme, quasi geològiques, de la història. Per tant, interessar-se per un moment concret —1723— és una entrada molt trivial en el procés històric seriós. En resposta a aquestes dues preguntes, que jo em vaig fer a mi mateix, jo justificava les meves preocupacions locals tot argumentant que la revolució anglesa del segle disset, tot i haver estat derrotada en moltes de les seves aspiracions, havia de tota manera donat lloc a una sèrie de restriccions legals sobre el poder que, malgrat que eren manipulades, representaven un avenç cultural important. Aleshores sostinc que la llei, que pot ésser massa fàcilment titllada de mera màscara del domini de classe, perquè és manipulada pels interessos de classe, no hauria d'ésser vista d'aqueixa manera. Tot allò de què hem estat testimonis en aquest

segle suggereix que cap pensador socialista seriós no pot suposar que la vigència d'alguna mena de llei —però una llei socialista, i no capitalista— no sigui un bé humà considerable. Els intents de teòrics socialistes per a evitar aqueixa qüestió són incapaços de donar compte de dues coses: la primera, l'evidència històrica en aquest segle dels terribles poders que un estat socialista, o que es fa dir socialista, pot adquirir. I, la segona, el fet que el poble treballador dels països avançats, i probablement a la majoria dels altres llocs, és profundament conscient dels perills que representa per a ells mateixos l'estat. Per tant, crec que la història de la llei té importància; és una qüestió molt subtil i complexa.

P: He recollit a d'altres dels vostres darrers escrits, tanmateix, una sensació d'aïllament, i havia associat el passatge de *Whigs and Hunters* que hem estat discutint, amb aquests altres. A la «Carta oberta a Leszek Kolakowski», per exemple, parleu del vostre silenci polític durant vuit anys, i us preocupa que després d'això torneu a callar. En aquests passatges hi ha un sentiment de «mentalitat de fortalesa», suposo que podria anomenar-lo així. ¿Quina relació té aquesta actitud amb l'èxit evident de *The Making of the English Working Class*, i la importància contínua de les tradicions, en els diversos sentits d'aquesta paraula, que el vostre llibre representa, i per a les quals vós sou un portaveu destacat? La resposta obtinguda pel llibre sembla indicar que esteu molt menys aïllat del que us sentíeu, o us sentiu.

R: Me n'excuso. Hi ha certa auto-dramatització a la carta a Kolakowski. Però que la carta arribés a ésser escrita és un signe de l'haver sortit de l'aïllament i no pas a l'inrevés. No té res a veure amb MEWC i la seva generosa rebuda, particularment aquí. Té més relació amb un aspecte dels meus escrits que és menys conegut als Estats Units, que és un compromís molt clarament polític. Espero reeditar aviat alguns d'aquests escrits. Ara no em sento tan aïllat com en ple decenni dels anys seixanta. El que va passar fou la creació d'una nova esquerra en la qual jo i els meus col·legues a Anglaterra fórem molt actius, en temps de Wright Mills, que era un dels nostres col·legues més pròxims ací als Estats Units. I, després, la transició cap a una segona nova esquerra. Al mateix temps, ocorregueren certes transicions intel·lectuals desafortunades des del meu punt de vista. Es donà més importància a l'activitat expressiva que no pas a l'activitat política més racional i oberta, i simultàniament es desenvoluparen una sèrie de marxismes altament sofisticats, particularment a l'Europa occidental, que, m'ho semblava, esdevenien d'un caràcter cada vegada més teològic —per sofisticats que fossin— i que per tant trencaven amb la tradició marxista amb la qual jo havia estat associat. Això fou seguit per un període particularment tormentós en els darrers seixanta, quan un moviment intel·lectual esquerrà es divorcià dels moviments populars més amplis i en certa mesura feia del seu aïllament una virtut, sense fer res per a comunicar-se amb el moviment obrer i amb d'altres moviments populars més amplis. D'una banda —i segurament no us ho hauré de recordar, als Estats Units— aquesta nova esquerra contenia elements que podien ésser considerats de seguida per un historiador com a repugnant burgesia fent allò que li és propi —això és, les demostracions expressives i irracionals, auto-exaltadores, d'un estil que no pertany a cap tradició revolucionària, racional, seriosa i ben arrelada. D'altra banda, hi havia la sensació que

moltes de les causes amb les quals aquest moviment era associat eren causes de l'esquerra, en concret la lluita contra la guerra del Vietnam, i en general la lluita per a democratitzar les institucions educatives. Certament, hom no podia atacar o criticar públicament el moviment, excepte des del moviment mateix: i encara això era difícil. Per tant el meu sentiment d'aïllament provenia del fet que el moviment prenia una direcció que jo deplorava en molts d'aspectes i alhora, forçosament, ho havia de callar. No em podia unir a la cridòria, o a la fugida de Columbia, o qualsevol cosa que fes la drete o el comfortable «centre» social-demòcrata.

P: És clar.

R: Però ara aquesta fase està arribant a la seva fi, i m'excuso per l'auto-dramatització de la carta a Kolakowski. Sento positivament que som al començament d'un nou període que integrarà molt del que hi havia de bo en aquell altre.

P: Molta gent voldria saber com, o per quin procés de decisió, vàreu esdevenir un historiador. La minúscula nota de la contracoberta de l'edició Vintage de MEWC esmenta que anàreu a Cambridge després de la guerra.

R: Durant i després de la guerra. Era, naturalment, un moment formatiu molt important. I molt difícil de traduir a la gent d'una altra generació. No crec que s'hagi d'esmerçar un esforç gaire gran, perquè la gent mira les coses pel damunt i molt de pressa, i això ja ha passat. Tanmateix, encara no em peneixo d'opinar que amb independència d'allò que passés a Potsdam, a Ialta, i de les intencions de Stalin i dels imperialismes britànic i americà, la Segona Guerra Mundial fou un moment molt crític per a la civilització humana. Si les potències feixistes haguessin guanyat, viuríem encara ben possiblement en aquella era. De fet, no hi hauria una MARHO i no hi hauria una història de la nova esquerra i Kolakowski hauria estat assassinat fa molt de temps i no hauríem pogut discutir amb ell. Seria aqueixa mena de futur el que nosaltres viuríem encara. Per tant, hom vivia un moment formatiu extraordinari en el qual era possible estar profundament compromès, àdhuc quant a la pròpia vida, en suport d'una lluita política concreta, que era al mateix temps una lluita popular; això és, hom no se sentia aïllat dels pobles d'Europa o de la Gran Bretanya. Suposo que això afecta la manera en què hom es forma.

Jo era, naturalment, molt actiu en el partit comunista i ho vaig ésser fins a 1956. Això no volia dir que no pogués tenir molts dubtes interns i també que no fos culpable de moltes casuístiques que intentaven d'esquivar tot allò que hom hauria hagut de repudiar del caràcter de l'estalinisme. Però tampoc no estic disposat a acceptar una interpretació trotskista de tot el passat, que rebutgi una fase sencera del desenvolupament històric, i totes les iniciatives populars multi-formes i les àrees autèntiques d'auto-activitat i heroisme simplement com a «estalinistes». Les dimensions populars de l'activitat comunista, aleshores i en molts de casos encara avui, són les que han d'impedir aquesta mena d'intellectualització.

P: He llegit de cap a peus la biografia que vós i la vostra mare féreu sobre el vostre germà i que conté una breu història de la seva evolució.* ¿Ereu prou gran per a recordar la trobada a casa del vostre pare amb dirigents del moviment indi d'alliberació?

R: Ah, sí.

P: I tot això us ajudà a decidir-vos ésser un comunista? ¿O fou 1940, quan la decisió de què fer s'imposava molt més brutalment a tothom a Europa, que marcà un trencament amb aquest passat? El vostre germà s'havia unit al partit comunista en 1939, havia estat oficial a la guerra, i serví com a voluntari amb els partisans búlgars. Els vostres pares, doncs, i la decisió anterior del vostre germà, foren trets significatius del vostre compromís. ¿No era una cosa feta per oposició, a despit de la pròpia educació i cultura?

R: El meu pare —la meva mare també, però el meu pare en particular— era un liberal molt tenaç. Era un crític infatigable de l'imperialisme britànic, amic de Nehru i d'altres líders nacionals. Per tant vaig créixer suposant que els governs eren falsos i imperialistes, i suposant que l'actitud d'un hom havia de ser hostil al govern. Però, certament, el fet que el meu germà gran s'unís al partit comunista fou una causa de conflicte amb la meva família. Ell obrí el camí i quan jo vaig fer el mateix va haver-hi menys conflicte. És un altre exemple de l'ambigüitat d'aquell moment de la guerra antifeixista, particularment des de 1942 a 1946. Les cartes que s'han conservat del meu germà no quadren gens amb el «cromo» ideològic que circula sobre allò que era l'estalinisme. El seu compromís era amb el poble i sobretot amb l'heroisme admirable dels moviments partisans del sud d'Europa. En cert sentit, aquest moment polític insurgent, de tipus front-populista, assolí el seu apogeu entre el 43 i el 46. Fou destruït per les reaccions americana i anglesa i internament per Stalin. Una de les coses que em fa sentir animat, i per un motiu curiós, és que penso que Europa comença a reprendre una mena d'avenç que fou interromput per la guerra freda. Les categories de la guerra freda comencen a dissoldre's. Espanya, França, Itàlia, Grècia, potser fins i tot la Gran Bretanya —aquest sentiment d'obertura al futur, independent de les velles estructures de la guerra freda, comença a reapareixer.

P: La vostra experiència a Iugoslàvia després de la guerra,** ¿fou gaire gran? Essent testimoni del moviment popular de camperols, obrers, soldats i estudiants per a la construcció d'una societat socialista a Iugoslàvia, hom podria imaginar que us hauria donat l'empenta decisiva quan va ser l'hora d'intentar recuperar i imaginar processos i moviments populars ocults en el passat —una cosa que vós heu fet, naturalment, molt bé, potser millor que ningú.

R: Sí, sí, però recordeu que hi havia també obrers i soldats i estudiants a Gran Bretanya. També hi havia un moviment d'afirmació en marxa molt consi-

* E. P. THOMPSON, ed., *There Is a Spirit in Europe: A Memoir of Frank Thompson*.

** Vid. E. P. THOMPSON, ed., *The Railway*, Londres 1948.

derable. Les lluites entorn dels habitatges, o les vagues, o el sentiment d'eufòria quan les mines foren nacionalitzades i quan fou introduït el servei de la salut —totes aquestes coses afirmatives esdevingueren part de la pròpia experiència. Per tant, no fou només anar-hi i veure com passava tot per allà baix. Hom sentia que els partisans iugoslaus eren un exemple suprem d'aquesta mena d'auto-activitat, un exemple esbalaïdor, però no totalment diferent. El 1946 jo era voluntari a la brigada de jovent que construïa un ferrocarril a Iugoslàvia. Hi havia contingents de la major part dels països d'Europa —excepte, i molt significativament, de la Unió Soviètica. Fou una bona experiència. Aquell any vaig anar també a Bulgària i vaig trobar-hi partisans que havien sobreviscut la marxa extraordinària en la qual havia estat el meu germà. Vaig anar amb ells pel país i vaig visitar els pobles. De moment hom no podia veure la situació en termes de la imposició del domini rus sobre Bulgària. Vaig treballar en un projecte de joventut, tot construint un ferrocarril també a Bulgària, durant un temps molt curt, i estava convençut de l'autenticitat del front popular *aleshores*. Fou desbaratat ben aviat, i fou desbaratat pels comunistes ortodoxos pro-russos i per la pressió russa. Però en aquells dies hi havia comunistes, socialistes, agraris i d'altres grups que formaven una aliança i parlaven molt lliurement de les seves diferències. Hi havia una sensació d'obertura. Però tot això s'esfondrà amb la guerra freda. I s'esfondrà per tots dos costats. Fou un procés mutu, recíproc, immensament perjudicial, immensament destructiu, i probablement més destructiu en els dos extrems, a la mateixa Rússia i a Amèrica. A Amèrica, destruint tota continuïtat de les arrels d'aquest moviment, i a Rússia destruint tota oposició, tota mena d'autèntic moviment.

P: Òbviament, mai no se us ocorregué pensar que essent un socialista revolucionari democràtic, o un comunista democràtic, i essent un historiador, hi havia d'alguna manera un conflicte entre una cosa i l'altra. Quan em vaig matricular a l'escola de graduat sis anys enrere, l'objecte principal de discussió en els cercles estudiantins d'esquerra era, me'n recordo, la necessitat de ser un revolucionari professional —una ocupació que d'alguna manera exclouïa totes les altres. Enmig del moviment que heu estat descrivint, sembleu haver decidit ésser un historiador...

R: Redéu, no! Mai no «m'he decidit» a ésser historiador. No recordo haver pres cap decisió d'aquesta classe.

P: Ja ho entenc. Decidíreu d'entrar a la universitat, certament.

R: Havia estat un any a la guerra, i vaig tornar i vaig acabar el primer grau. No vaig fer cap recerca o treball de graduat. Vaig dedicar-me a l'ensenyament d'adults perquè em semblava que podria aprendre-hi qualque cosa de l'Anglaterra industrial, i ensenyar la gent que m'ensenyaria a mi. Que és el que feren. Jo era molt actiu en la labor política. Primàriament era responsable, en la meua activitat política, de treballar en el moviment pacifista, sobretot en contra de la guerra de Corea. Desenvolupàrem un moviment molt bo a West Yorkshire. Era una aliança genuïna de gent del partit laborista, que sovint n'eren expulsats, pacifistes tradicionals d'esquerra, i comunistes i sindicalistes. Jo dirigia un diari.

Era al comitè del districte de Yorkshire del partit comunista. Això ocupava probablement la meitat del meu temps, i l'ensenyament professional l'altra. En tots dos camps s'aprenia constantment de la gent.

P: Donàreu una conferència o escrivíreu un petit article sobre William Morris en 1951, i en algun moment d'aquests anys us decidíreu a escriure un estudi sobre Morris.

R: Seguiu parlant de prendre decisions. Estava preparant les meves primeres classes. Ensenyava tanta literatura com història. Pensava, aleshores, primer de tot, com havia de plantejar en una classe d'adults, molts d'ells en el moviment obrer, la discussió del significat de la literatura en llurs vides. I vaig començar a llegir Morris. Jo vaig quedar fascinat per Morris. Pensava, ¿per què hom pensa que aquest home era un vell antiquat? Per a nosaltres encara és vigent del tot. Aleshores vaig llegir un o dos llibres tan espantosos i tan ideològics sobre Morris que vaig creure que *havia de* contestar-los. Vaig escriure doncs un article atacant-los, i el director de la revista em digué, «Moltes gràcies, però ¿podríeu escriure un article més extens?» Aleshores vaig escriure'n un massa llarg perquè fos publicat, i em van contestar dient si volia fer-ne un llibre. Va acabar essent un llibre de vuit-centes pàgines. Morris m'havia apassionat. No vaig prendre cap decisió. Morris prengué la decisió que jo havia de presentar-lo. Mentre el feia, vaig esdevenir molt més seriós quant a ésser un historiador.

Crec que és com ésser un pintor o un poeta. Un poeta estima les paraules, un pintor estima el pintar. Em sentia fascinat anant al fons de cada cosa, a les fonts mateixes. Vaig agafar aquesta fascinació als arxius. Suposo que això, més l'ajuda crítica, de camarada, d'una o dues persones en concret, i la participació al grup d'historiadors del partit comunista, en el qual teníem discussions teòriques tota l'estona, això em féu un historiador. L'intercanvi formal i informal amb companys socialistes m'ajudà més que qualsevol altra cosa que jo hagués trobat a la universitat de Cambridge. Això no vol dir que hom no pugui, afortunadament, trobar alguna cosa, a vegades, a la universitat, però és per a emfasitzar que cal que els intellectuals socialistes s'ajudin entre ells. No hauríem de dependre mai completament de les institucions, per benevolents que fossin, sinó mantenir grups en els quals es discutís la teoria, i la història, i en els quals tothom criticqués tothom. Aquest principi d'ésser capaç de fer i rebre crítiques dures és molt important.

P: ¿Ha continuat aquesta tradició alternativa a Anglaterra? ¿És «History Workshop» allò de la qual cosa esteu parlant?

R: No ha continuat ben bé en la mateixa línia. Naturalment, la majoria dels historiadors actius deixà el partit comunista pels volts del 1956, o poc després. Només hi romangueren dos o tres dels que eren influents en el grup originari. La nova esquerra formà ocasionalment grups d'història d'aquesta mena. Molts d'ells, naturalment, anaren a les universitats quan les universitats es feren grans i es democratitzaren. Molts bons seminaris recrearen alguns elements d'aquesta tradició. El «taller d'història» (*History Workshop*) de Raphael Samuel, en una

línia més divulgadora i popular, és també una mutació d'una altra classe. És una altra part d'aquesta tradició. Ha canviat, i ningú no va pel mateix camí.

P: Tinguéreu la vostra feina a la universitat, on heu establert, o ajudat a establir, un Centre per a l'estudi de la història social. No crec que molta gent d'ací conegui la història completa que hi al darrera de la vostra relació amb la universitat de Warwick ni les raons per les quals la deixàreu. ¿Hi havia un conflicte de base entre fer història i preparar historiadors, i fer-ho en el marc d'una universitat?

R: Puc haver-me trobat amb un conflicte així, però no voldria generalitzar el meu cas, de cap manera. És temperamental. No en faig, en absolut, una virtut. Passa que sento un cert grau d'insatisfacció personal si trobo que no puc tirar endavant la meva feina. El Centre havia reeixit. Crec que era bo —bo intel·lectualment— i estimulante, i un lloc de camaraderia sorprenent. I continua essent bo avui. Ens criticàvem l'un a l'altre, i bé. Però jo havia assolit un compromís total i sentia la necessitat de completar el meu propi treball. Fou una decisió egoista. Però no té validesa general. En part és el temperament: sóc un escriptor més que un professor. I en part perquè a la Gran Bretanya, probablement més que als Estats Units, quan assolíu una certa antiguitat en la professió ja no podeu optar per una plaça inferior en l'escalafó, i tenir una mica menys de feina. Heu aconseguit d'ésser un professor o quelcom així, i carregar-vos moltes feines administratives. Per tant, així que vas fent-te vell et trobes quasi forçat a deixar d'ésser un historiador en actiu. Christopher Hill s'ha espavilat per a evitar-ho, però qui sap com!

P: Com transmetríeu ara els «misteris de l'ofici»? ¿Què hauria de fer un hom, en la vostra opinió, per a aprendre a ésser un autèntic historiador? No cal fer res més que posar-se a treballar? O hi ha d'altres suggerències precises que pugui oferir un mestre de l'ofici?

R: No. Us desanimaria molt, si us deia la veritat. Vaig decidir-me a escriure MEWC perquè estava en dificultats, i un editor volia un llibre de text sobre el moviment obrer britànic, de 1832 a 1945. Vaig suggerir que podria ésser de 1790 a 1945, i MEWC n'és el primer capítol. És de nou la mateixa història que amb el Morris. La matèria s'apoderà de mi. En principi no ho havia planejat d'aquesta manera. Això no vol dir que no hi hagués, mentre l'escrivia, molt de plantejament conscient. Però el fet és que, altra volta, la matèria em comanava, molt més del que jo hagués suposat mai. Si voleu una generalitat, jo hauria de dir que l'historiador ha d'estar escoltant tota l'estona. No hauria d'emprendre un llibre o un projecte de recerca amb una idea totalment clara d'allò que serà exactament capaç de fer. El material mateix ha de parlar-li, al seu torn. Si ell l'escolta, aleshores el material començarà a parlar a través d'ell. I crec que és el que passa.

P: Perquè desviàreu després l'atenció vers el segle divuit més que envers el que podria haver estat el segon o el tercer capítol d'una història del moviment obrer britànic fins a 1945?

R: Bé, en part perquè l'estudi excitant i desafiant del Cartisme és quelcom en què la meva dona ha estat treballant-hi anys. Per tant, no m'hi he volgut ficar. A més, molts problemes inacabats romanien al meu cap des del començament del llibre. Hi havia certs aspectes de la consciència plebeia sobre els quals vaig intentar escriure'n a la primera part de MEWC i que trobava que no eren encara prou ben aclarits. Romanien com un desafiament. I ací ve la part bona de l'ensenyament universitari: preparant cursos en una escola d'història molt bona com la universitat de Warwick, hom intentava presentar els materials de maneres noves. Les dues coses es combinaren per a dur-me de nou al segle divuit, i començar l'anàlisi en la qual he estat ocupat des de fa deu anys. Probablement, molt més conscient ara que en els episodis previs; sóc, ara, un historiador més conscient. Sé per què vaig a certs problemes i què espero treure'n d'ells.

P: Sembla, no obstant, que el vostre treball planteja algunes qüestions molt urgents sobre el darrer període. En concret, ¿què va passar amb aquella tradició de radicalisme de la qual parlàreu per al període pre-cartista? ¿Ha reeixit la indústria cultural del capitalisme avançat a trencar la cultura de la resistència i de la revolta? Etc. ¿Són aquestes les qüestions a les quals voleu dedicar més tard la vostra atenció? ¿O us sembla que d'altres s'hi adrecen adequadament?

R: Sempre he tractat aquest tema, però bàsicament a nivell teòric. M'he presentat com si tingués un caràcter més confós i anglo-saxó del que és ver. La gent als Estats Units em fa sovint preguntes d'ordre metodològic. A voltes penso que la metodologia s'està usant en comptes de la teoria. Hi ha la metodologia, que és el nivell intermig en el qual una teoria es desglossa en els mètodes apropiats que aneu a utilitzar —quantitatius o literaris, siguin els que siguin— per a comprovar aquesta teoria; i també en el qual les troballes empíriques s'utilitzen per a modificar la teoria. Hi ha realment aquest nivell intermig. Però a cops la gent parla com si poguessis tenir una metodologia sense una teoria, o com si poguessis guardar la teoria tancada en un calaix del pupitre. Això es dona particularment en el que he descrit com a la dreta ideològica. Vull dir que la «teoria de la modernització» no és, en absolut, una teoria: o és emmascarada, una teoria que duu la màscara de la metodologia. La teoria és tancada al calaix, i, en aquest cas, és una pura ideologia positivista, capitalista. Però els modernitzadors refusen admetre-ho. El que pretenen és que la seva «teoria» sigui un repertori complet de tècniques positivistes, quantitatives i similars.

Quan he suggerit que escrivint història d'aquesta o d'aquella manera no he pres determinis clars no vull dir que no hagi participat constantment en una discussió teòrica sobre el procés històric. Pel que fa a les coses succeïdes els segles XIX i XX, he intentat diverses vegades de tractar-ho a nivell teòric. En «The Peculiarities of the English» hi ha una mena de mapa-croquis, i a certs escrits que aparegueren a la «New Left Review» en els primers anys seixantes ho vaig intentar. Això es produeix a un nivell de discussió i teorització sobre el procés, però no de verificació. Podria ésser ben bé que si jo, o d'altres historiadors, tractéssim amb tals pressupòsits, per exemple, el terrible, complex i profund problema de l'imperialisme —l'imperialisme britànic— i els seus efectes sobre la classe treballadora britànica, quan fóssim immersos en la complexitat

de la matèria, veiéssim que aquesta teoria és totalment inadequada. Gareth Stedman Jones, recentment, en un brillant article a «The Journal of Social History» ha modificat molt significativament algunes de les veritats rebudes que molts de nosaltres donàvem com a teoria deu anys o més enrera. Aquesta és la importància de la història *real*: no sols comprova la teoria, sinó que també la reconstrueix.

Però en el meu treball històric no em sento inclinat a passar a èpoques més pròximes perquè tinc problemes, amb els quals estic molt profundament compromès i que es troben tant en la literatura com en la història social del segle divuit. Tinc també escrits teòrics i polítics que vull acabar. Això sembla que em mantindrà ocupat ben bé uns cinc anys. Quan arribem al segle vint estic quasi segur que són els historiadors més joves els qui han de treballar-hi, perquè jo estic massa implicat en alguns episodis. No crec que pogués escriure sobre aquests temes com a historiador. Puc escriure teoria política, però no puc escriure de 1945 com historiador. Perquè hi sóc massa ficat. Cal una distància per a fer possible una anàlisi objectiva.

P: Això planteja una qüestió que ha figurat en les vostres polèmiques amb Perry Anderson, en 1965, i més recentment amb Leszek Kolakowski. Una sensibilitat històrica, ¿no inhabilita per a l'anàlisi política, com Anderson, almenys, sembla suggerir en un cert punt? ¿Poden ésser l'historiador i el polemista, el propagandista —cap d'aquests dos termes usats amb menyspreu— la mateixa persona? I Kolakowski diu que hi ha quelcom defectuós en el mirar el present com ho faria un historiador.

R: No crec que la consciència històrica sigui inhabilitadora, de cap manera —ajuda molt. En una o dues àrees pot ésser perjudicial per entendre les situacions polítiques contemporànies. L'historiador potser tendeix a ser una mica massa generós, perquè un historiador ha d'aprendre a atendre i escoltar grups de gent molt diversa i intentar comprendre llur sistema de valors i llur consciència. Obviament en una situació molt compromesa no et pots permetre sempre aquesta mena de generositat. Però si te'n permetes massa poca, aleshores ets impellit a aquesta mena d'actitud sectària en la qual comets repetidament errors de judici en les teves relacions amb l'altra gent. N'hem vist molts d'aquests, recentment. La consciència històrica hauria d'ajudar-te a entendre les possibilitats de transformació i les possibilitats dins de la gent. Però això és un plantejament molt general. Crec que Anderson suggeria que jo tinc una actitud populista sentimental.

P: Sí, ho feia. Potser era massa generós.

R: La substància del que deia és que la meva tradició especial de treball, associada fins a cert punt amb la tradició crítica literària de Raymond Williams i d'altres, ha posat gran èmfasi en la cultura, i Anderson posava més èmfasi en el poder. Penso que calia aquest èmfasi, encara que crec que s'ha fet amb certa ceguesa respecte de la cultura. Crec que és el quid de la qüestió. No crec que es tracti realment d'història, sinó de distintes classes de consciència històrica

derivada. Si mireu la seva obra històrica, Anderson es referix molt més al poder i a les estructures que no a la cultura i a la interioritat de l'experiència.

P: Anderson, en els seus dos recents volums sobre la transició de l'esclavitud al feudalisme i sobre l'estat absolutista, escriu en un llenguatge molt distint del vostre. A voltes no sembla que sigui, en absolut, el llenguatge d'un historiador, encara que escrigui sobre un període de temps que s'estén de 1300 aC a 1917 dC; potser m'ho sembla precisament perquè cobreix tant de temps! I per a introduir quelcom més: és entre aquests problemes que susciten les diferències entre Anderson i vos on jo situo les vostres objeccions al «marxisme estructural». Sembla que hi ha quelcom en la manera de *dir* les coses per part dels «marxistes estructurals» que produeix una ceguesa o una abstracció que tenen una influència perniciosa en els propis judicis històrics i potser polítics. Certament, el problema no és la manera en què es diuen les coses. Hi ha qualque cosa darrera el llenguatge i l'abstracció, i aquesta «cosa» és el problema. Aquesta mena de punts en qüestió, ¿tenen res a veure amb les vostres diferències, o és molt menys complicat i més senzill de com ho intento expressar, i en lloc d'això són molt més directes i socials?

R: No faig en absolut una crítica a l'engròs del marxisme estructuralista. Cap marxista pot no ésser estructuralista, en cert sentit. Hom parla d'una societat, totes les parts de la qual només poden ésser enteses en relació a la totalitat. De fet, si mireu el meu capítol a MEWC sobre «explotació», podreu veure que el que presento —encara que no ho *sabia*, perquè aleshores no usàvem aqueix terme— és exactament una exposició estructuralista. Per tant, la qüestió de l'estructuralisme no hauria d'ésser confosa amb el meu rebuig en el pla teòric d'Althusser i el mode althusserià.

No vull veure'm implicat a Amèrica en una discussió amb Perry Anderson, a qui considero com un camarada i un pensador molt capaç, intel·ligent, i constructiu, i a qui no considero un althusserià. Ha adoptat certs conceptes i trets althusserians, però en la meua opinió no és dins el mateix sistema intel·lectual que Althusser.

P: Vós incloeu no només Althusser, tanmateix, sinó a vegades, Sartre i tota la tradició marxista parisenca amb el seu llenguatge universalista. Naturalment, vós reconeixeu que hi ha una estreta relació entre les tradicions francesa i anglesa. «Ells proposen i nosaltres objectem», diu en un lloc; per tant, no descarteu totalment el que allà es diu...

R: Hi ha dues qüestions ben distintes, ací. Una és part d'una polèmica, escrita amb un somriure amarg a la cara. Parlo de l'extraordinària forma en la qual allò que hom hauria suposat era la prehistòria, una tradició intel·lectual i educacional cartesiana i baconiana, encara existeix i s'obre camí fins i tot dins el marxisme. Això és, en part, un aspecte irònic de la polèmica; però és en part seriós. Hem tingut pensadors, a Anglaterra, que serien irrecognoscibles com a pensadors en cap disciplina continental. Penso concretament en William Hazlitt, i a la seva manera en Morris. Però Hazlitt, més concretament, és un escriptor metafòric i allusiu a la vegada, i la seva intel·ligència teòrica, que és elevada, és tan emmascarada

per un llenguatge empíric que és molt difícil fer-la assequible a una mena d'estil racional, més lúcid, ordenat, que hom associa particularment a certa tradició francesa. Això és una broma, en part. Emperò és també una broma seriosa, en el sentit que aqueixa capacitat per a la conceptualització a alt nivell, i a voltes pel divorci dels conceptes de la comprovació i de la correspondència empíriques, és prou característica d'una tradició majoritària a París. Aquesta classe de diàleg a través del Canal és ben fructífera.

Però és una qüestió ben diferent la dels escrits d'Althusser, que veig com una mutació, com un desenvolupament obert de l'idealisme que utilitza certs conceptes marxistes però que intenta barrar totalment el diàleg i la crítica empíriques d'aquests conceptes. Té la categoria d'una teologia, i entre una teologia i el que considero com a la tradició principal de Marx hi pot haver molt poc camp comú. Aleshores, el que hi ha en discussió és la raó mateixa: si el marxisme és una teoria racional disponible per al diàleg amb l'evidència i oberta a la crítica racional. Si cessa d'ésser-ho, llavors és ignominiós. No és només ignominiós, és activament injuriós, teòricament o pràctica. Serà enganyador sempre. Per tant, és una qüestió de principi oposar-s'hi.

P: Hi ha aquells que diuen, tanmateix, que el que és més il·legítim en Althusser i d'altres en la tradició del marxisme occidental del segle vint és que ells qüestionen el marxisme des del punt de vista d'algunes disciplines intel·lectuals no-marxistes. Així doncs, Althusser és un «idealista» perquè intenta criticar els desenvolupaments marxistes a partir de Marx des del punt de vista de pensadors francesos com Gaston Bachelard i Jacques Lacan. Aquesta objecció sembla ésser exactament oposada a la vostra, que és, si l'he entesa, que Althusser no qüestiona el marxisme, i per tant deixa fora tot el seu potencial.

R: Això no contradiu ben bé el que estava dient. Esteu parlant de la forma de la teoria i jo de què és la teoria. En termes formals, una de les coses que han passat ha estat l'encapsulament, per exemple de Husserl i la fenomenologia, en el pensament d'Althusser. Ell no voldria admetre-ho. Però ha succeït. Per tant, en termes de forma, la manera en què Althusser ha construït el seu particular sistema intel·lectual és en relació amb aquells préstecs que esmentàveu. Però el que jo dic és que amb aquests materials Althusser ha produït una epistemologia que exclou el diàleg bàsic entre el concepte i l'evidència empírica. Té una teoria epistemològica total que descarta la possibilitat d'exposar la teoria a cap crítica empírica. Qualsevol crítica d'aquesta mena és refusada per «empirisme» o «historicisme». Crec que puc demostrar-ho. És un moment molt perillós i irracional per a la tradició marxista.

P: Dèieu que, segons vós, no teníeu idees gaire clares pel que fa als vostres primers projectes històrics, no obstant, heu pres decisions teòriques i teniu punts de vista teòrics. Quins són els vostres mestres, els vostres precedents principals en el camp de la teoria o inspiradors?

R: Vico, Marx, Blake, Morris: el dos darrers mostren com sóc d'anglès.

P: Quan vàreu descobrir Vico, i quin camí us hi menà?

R: Vaig llegir Vico a Cambridge. Alguna cosa de Vico.

P: I la seva importància per a vós és...

R: La seva importància és que és un d'aquests pensadors extraordinàriament fèrtils i contradictoris que —com Rousseau, en certa manera— contenen un gran nombre de possibilitats de desenvolupament intel·lectual alternatiu. Les discussions en l'antropologia, sociologia, història, economia i el marxisme contemporanis poden remuntar-se totes a un centre comú teòric en Vico. Vico contenia totes aquestes possibilitats, les més importants de les quals foren realitzades per Marx.

Però no crec que jo cerqui una teoria, en aquest sentit, tan acabada. Em sembla que tota teoria és provisional. La noció de tenir una teoria consistent, que ho compregui tot, és en si mateixa una heretgia. Crec —encara que aquesta pugui ésser part de la tradició baconiana—, crec en la teoria com a crítica, com a polèmica. Crec molt que cal intensificar la percepció teòrica dels problemes, però penso que molt sovint això es fa millor a través del mètode de la crítica. Així és també en Marx i Engels. No crec que aquests siguin els millors textos en la tradició marxista, però si agafeu el *Feuerbach*, o l'*Anti-Dübring*, són precisament teoria desenvolupada com a crítica. I Marx i Engels en la seva pròpia correspondència desenvolupen la teoria com a crítica. Hauríem de fer-ho més, això. Res no em descoratjava més en els anys seixanta que veure sorgir una generació sencera de l'esquerra i de marxistes que llençaven fletxes a l'oposició, i no feien diana, perquè parlaven un llenguatge diferent, i en un altre lloc. Rarament sotmetien els productes intel·lectuals o ideològics de la societat intel·lectual dominant a un examen crític i rigorosament polèmic al qual calgués respondre-hi. Per tant, teníem aquesta ridícula situació en la qual els poders establerts es consideren com si fossin acadèmics, «objectius», i com si l'esquerra fos ideològica, quan de fet molt sovint la posició pot ésser vista clarament a l'inrevés.

És una feina molt àrdua. Sembla com si el desenvolupar la «teoria» fos molt difícil, i com si la crítica teòrica fos fàcil. I no ho és.

P: Què en dieu de figures més contemporànies? D'entre els vostres col·legues, o la generació immediatament prèvia, quines foren les influències més importants que heu rebut?

R: Les dues persones que m'influenciaren a l'escola foren Christopher Hill, que tot just havia donat el seu primer croquis de la guerra civil anglesa, i que és un teoritzador formidable, molt més del que la gent es pensa. Hill ha reestructurat àrees senceres del coneixement històric a Anglaterra. Ara sembla que hi hagi estat tota la vida. Però no hi era. I Christopher Caldwell, les obres del qual he estat rellegant en el darrer o dos darrers anys. Ara veig que quasi el noranta per cent de la seva obra ha d'ésser desestimat, però el deu per cent és meravellós, extraordinari. Anticipa maneres de pensar sobre la lingüística i la ideologia que possiblement són més avançades que les que ara tenim. La seva crítica literària és terrible. Però dins i fora d'ella hi ha una mena de crítica cultural, una comprensió de la lògica del procés ideològic, que m'influencià profundament.

P: Què en diu de Marx? A *The Making of the English Working Class* el que apareix una vegada i l'altra no és el «capitalisme com a sistema», que apareix i molt efectivament a l'assaig de Kolakowski, sinó més aviat el «sistema fabril» o l'«industrialisme». Les entrades de l'índex són per «sistema fabril» i no per «capitalisme». Hi ha un avantatge de concreció a favor de la noció de fàbrica, oposada a la de capital, que és un guany, però ¿com veieu relacionades les dues nocions? Són intercanviables l'una amb l'altra? Perfectament, o només amb matisos? ¿Hom hi recorre segons l'ocasió, però no per altres raons més àmplies?

R: No he notat aquestes suposades contradiccions, o diferències d'èmfasi. No m'he adonat d'elles. Potser algú me les hauria de mostrar. Crec que el lloc on això s'explica més clarament és al capítol de MEWC titulat «Explotació», que és de fet, com ja he dit, una exposició estructural, i que és polèmic amb la història econòmica ortodoxa, que fragmenta el procés social global i després el reconstrueix en una sèrie de fets inevitables entrellaçats, i intenta també presentar l'explotació com a categoria mental d'un historiador parcial, i no com a quelcom que succeeix realment. Una vegada heu aconseguit de fer-ho, podeu retornar a quelcom com la teoria de la modernització, en la qual ja no hi veieu un procés-conflicte, una dialèctica de lluita de classes, sinó simplement una exfoliació i diferenciació dins d'un procés continu d'industrialització, modernització, racionalització, etcètera.

Els conceptes crítics usats sempre a la MEWC són classe i lluita de classes. Voldria donar-los primacia sobre un derivat —un derivat econòmic— de la noció de plus-vàlua, sobre el qual es construeix un quadre complet del capital a partir d'un pilar bàsic, que és la plus-vàlua. Aquest mètode de pilars, la construcció d'un model de capitalisme com a estructura estàtica, és aliena al que jo he rebut i continuo rebent de Marx. Però probablement he llegit Marx d'una manera lleument diferent de la dels lectors d'avui. Els *Grundrisse* no els teníem a l'abast, per exemple. Molt d'allò que rebíem de Marx procedia de la correspondència de Marx i Engels, d'observar-los en llur treball sobre la història en el laboratori de llur correspondència. Això et dona una sensació de procés. Crec que l'actual proliferació dels grups d'estudi d'*El Capital* és molt bona. Però crec que això ha conduït a voltes a aquest sentiment que hi ha una Teoria, amb majúscula, amb uns pilars bàsics, que poden ésser units aleshores per a formar una estructura estàtica. Però l'epistemologia de Marx és sobretot històrica. És possible, *ad hoc* per als marxistes, no adonar-se que conceptes com classe, ideologia, i capitalisme mateix són conceptes històrics; això és, no són derivats d'una anàlisi estructural estàtica sinó d'un examen de patrons que es repeteixen en el temps.

P: Mirant enrera la vostra obra fins avui dia, quin diríeu que n'és el fil conductor? ¿Com arribà a escriure sobre els boscos de Windsor l'autor d'una biografia de William Morris?

R: Prové d'una preocupació que recorre tota la meua obra, fins i tot abans que jo en veiés plenament el significat. Hi és al Morris, encara que d'una manera esmortida, perquè jo era presoner encara d'algunes devocions estalinistes. És una preocupació per allò que considero com a un «silenci» real en Marx, que

cau en l'àrea d'allò que els antropòlegs anomenarien sistemes de valor. No és que Marx digués res incompatible amb el fet que aquest «silenci» s'ompleni, però hi ha un silenci pel que fa a les mediacions culturals i morals, les maneres en què l'ésser humà és imbricat en relacions productives, particulars i determinades, la manera en què aquestes experiències materials són elaborades en termes culturals, la manera en què certs sistemes de valor són consonants amb certs modes de producció i certs modes de producció i relacions productives són inconcebibles sense sistemes de valor consonants. No n'hi ha cap que sigui dependent de l'altre. No hi ha una ideologia moral que pertanyi a una «superestructura»; ambdues coses són cares distintes de la mateixa moneda.

Aquesta inquietud ha estat sempre present en la meua obra. M'ha fet refusar explícitament la metàfora de «base/superestructura» i cercar-ne d'altres. En la meua obra he estat particularment interessat en els valors, la cultura, la llei, i en aqueixa àrea on l'opció és normalment anomenada moral, l'opció es fa palesa. La característica que distingia l'estalinisme era l'absència total de fins i tot un llenguatge específic per a discutir la moralitat i els valors. Per tant, quan finalment hom va admetre que la flor dels revolucionaris, i gairebé tots els altres, havien estat sacrificats, els comunistes ortodoxos no tingueren cap altra paraula per a descriure-ho que «error». No em va semblar una qüestió de poca importància. Semblava ésser consonant amb la meua experiència política de la ceguesa i dels fracassos de relació, i dels immensos errors polítics que àdhuc comunistes actius i desinteressats havien comès repetidament. Havien adoptat models i categories mentals que els duïen sense parar a repetir aquestes supersimplificacions, aquestes derivacions economicistes supersimplificades del comportament i la motivació humans.

Això esdevingué un problema teòric capital per a mi. Quan alguns dels meus camarades re-examinaven la història completa del comunisme i de l'estalinisme a la recerca d'indicis teòrics, estratègics o fins i tot tàctics de la seva degeneració, jo romania obsessionat pel problema de la degeneració del vocabulari teòric del corrent principal del marxisme ortodox —l'empobriment de la seva sensibilitat, la primacia de categories que negaven l'existència efectiva (en la història o en el present) de la consciència moral, l'expulsió (si voleu) de tota aqueixa àrea de passió imaginativa que informa els darrers escrits de William Morris. I malgrat tot William Morris era un materialista històric, influenciat molt profundament per Marx: era, en cert sentit, el primer gran marxista de llengua anglesa. Tot va venir plegat. Defensar la tradició de Morris (com faig encara) implicava una oposició absoluta a l'estalinisme. Emperò *no* implicava oposició al marxisme; més aviat, implicava la rehabilitació de categories d'un vocabulari que s'havien perdut en la tradició marxista. Però aquest «vocabulari» era en Marx, en part, un silenci —supòsits inarticulats i mediacions no realitzades. A MEWC vaig intentar donar veu a aquest silenci, i —espero que amb una creixent consciència teòrica— això roman com a una preocupació central dels meus escrits històrics i polítics.

En el cas de *Whigs and Hunters* i d'*Albion's Fatal Tree* no m'interessa només recuperar evidències oblidades de la lluita de classes: m'interessa molt també l'estructura de la dominació, el ritual de la pena capital, l'hegemonia simbòlica de la llei. A *Customs in Common* —el meu llibre inacabat d'estudis d'història social del segle XVIII sobre el paternalisme, els aldarulls, l'*enclosure* i el dret

comú, i sobre diverses formes rituals populars— em fixo molt en les sancions no-econòmiques i les normes invisibles que regulen el comportament quasi tan poderosament com la força militar, la por de la força, o la dominació econòmica. En cert sentit encara estudio la «moralitat» i els sistemes de valors, com a l'«economia moral» de les masses en els avalots de la fam o com al ritual del *charivari*: però no de la manera suposadament clàssica, «liberal» —com a àrees d'«opció lliure», separades de l'economia— ni tampoc d'una manera clàssica sociològica o antropològica, en la qual les societats i l'economia són vistos com a depenents dels sistemes de valors. Estudio la dialèctica de la interacció, la dialèctica entre «economia» i «valors». Aquesta preocupació ha perdurat al llarg de la meua obra històrica i política.

D'una forma molt interessant, en la ideologia del capitalisme occidental s'ha perdut també completament un vocabulari d'acció i d'opció moral. Parsons i Smelser en són perfectes exemples. Però hom pot trobar molts exemples contemporanis, en els quals hi ha una noció de la maximització del creixement productiu com a motor intern d'una màquina darrera la qual la gent s'arrossegua. Aquesta ha estat sempre una àrea central a la meua obra i suposo que, si la meua obra ha fet alguna addició al cúmul del coneixement, la meua contribució seria en aquesta àrea. És per això que ara m'interessen particularment els conceptes antropològics que poden servir per a l'examen de normes no-econòmiques.

El mal que han fet el capitalisme industrial avançat, i la societat de mercat, és la definició de les relacions humanes com a primàriament econòmiques. Marx s'enfrontà a l'economia política ortodoxa, i proposà l'home econòmic revolucionari com a resposta a l'home econòmic explotat. Però també hi és implícit, concretament en el jove Marx, que el mal rau en definir l'home com a totalment «econòmic». Aquesta classe de crítica del capitalisme industrial es troba en Blake i Wordsworth molt explícitament, i encara també en Morris, i és totalment complementària de la tradició marxista i de cap manera en oposició amb ella. És el que estic fent altra vegada. De fet, potser hauria d'acabar després la meua feina sobre Blake i Wordsworth, perquè crec que aquesta crítica total de l'utilitarisme burgès en el moment del seu màxim floriment, durant la revolució industrial, restà fèrtil, i jo voldria recuperar-la.

P: Podem esperar doncs un llibre, o almenys un debat sobre Blake i Wordsworth?

R: Sobre ells ha versat la meua principal activitat docent als Estats Units. Blake és quasi acabat —un breu estudi de la tradició antinomiana.

P: Espero amb impaciència, sobretot, el *Customs in Common*.

R: També està molt avançat.

Hi ha una altra cosa més entorn la vostra sensació d'un cert silenci, en els meus escrits, sobre l'anàlisi econòmica objectiva. És, en part, la conseqüència de la sensació que la pròpia contribució ha d'ésser sempre sentint-se part d'un «collectiu». Enteneu? Tinc camarades i col·legues, com John Saville i Eric Hobsbawm i molts d'altres, que són historiadors econòmics molt solvents. Són millors que jo en això i tendixo a suposar que la meua obra té un lloc en un

marc més ampli. Als meus escrits polítics es planteja exactament el mateix problema. Si un hom és part d'un collectiu, en el qual hi ha algú que escriu sobre la seguretat social, algú altre d'educació, algú altre d'imperialisme, hom tendeix a suposar que aquesta tasca és paral·lela a la d'un mateix, i hom es concentra en allò que pot fer millor. Malgrat tot, quan la part és separada de la totalitat, pot semblar com si hom estés divorciat, curiosament, quan hom no s'ha sentit mai divorciat de les altres exposicions.

N: No sentim mai tota la conversa.

R: Exactament. El que volem és retornar a un discurs collectiu. Necessitem les revistes radicals d'història, i tot el que sigui, però necessitem també revistes més generals, en les quals hi contribueixin historiadors, filòsofs, economistes i activistes polítics i discuteixin entre ells, i aprenguin l'un de l'altre. Crec que podem fer-ho. Després de tot, tenim prou gent entorn nostre. El que els socialistes no han de fer mai és permetre's d'ésser totalment dependents de les institucions establertes —editorials, *media* comercials, universitats, fundacions. No vull dir que totes aquestes institucions siguin repressives: certament, poden fer-se moltes coses positives dins d'elles. Però els intel·lectuals socialistes han d'ocupar un terreny que és, sense qualificatiu, el seu: els seus diaris, els seus centres teòrics i pràctics: llocs on hom no treballi per als títols acadèmics ni per a ocupar càrrecs, sinó per a la transformació de la societat: llocs on la crítica i l'auto-crítica siguin vehements, però també l'ajuda mútua i l'intercanvi de coneixements teòrics i pràctics: llocs que d'alguna manera prefigurin la societat del futur.

(traducció de J. M. Muñoz i Lloret)